

Gabriela Rothmayerová

Vtedy na východe

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia Próza

Gabriela Rothmayerová

Vtedy na Východe

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Copyright © Gabriela Rothmayerová 2007
Cover design © Anna Chovanová 2007
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR,
vďaka podpore Slovenského literárneho fondu
a firmy MIGPEX

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Gabriela Rothmayerová: Vtedy na Východe
Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická
Obálku s použitím koláže Alberta Marenčina
graficky spracovala Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 8978-80-8061-275-7

Piatok 17. novembra 1989

- *Blahoželáme Klaudiám, zajtra bude Eugena*
- *Počasie: Nadalej chladno, polooblačno, v horských oblastiach oblačno časom oblačno, ojedinele prehánky, plus dva až plus šesť stupňov Celzia, na severe Slovenska okolo nuly, severovýchodný vietor*
- *Varíme s novomanželmi jablkovú žemľovku*

Tam kdesi, v Stratenej Doline, Maďarku Angelu zobudil chlad. Ešte v driemotách skrúcala sa do kľbka, hľadala útulnejšie miesto v peľachu manželských postelí s olúpaným dreveným štítom. Drôtený šodroň sa poddával, vŕzgal. Hojdala sa v posteli ako v detskom kočiari. Ako v kolíske. Príjemnejšie ani teplejšie jej však z toho nebolo.

Okná, obrátené do záhrady so starými jabľonami, boli matné. Husto na ne namrzla čipkovaná mozaika kresieb. Angela otvorila oči a sľepňala do bielej tmy. Ľadové nohy ju ťažili, biela tma ľakala. Do Stratenej Doliny prišla z juhu, preto v mysli ešte stále nosila odtlačok hrejivého slnka. S povzdychom zodvihla hlavu z vankúša a pozrela na druhú posteľ.

Tam v bielej tme viac vytušila ako zazrela robustnú postavu muža. Ležal na chrbte, chrápal. Ako každé ráno trochu v pomykove sa zadívala na toho takmer neznámeho človeka, akoby si neviedla spomenúť, prečo je tu, vedľa nej. Noc zakaždým akoby jej vypijakovala pamäť. Keď ju zaliala spomienka, upokojila sa. Viac zo zvyku ako preto, že by jej to prekážalo, štuchla do muža pod perinou. Prevalil sa na bok, zamľaskal, pomrvil sa, zachrchľal a zamrmľal:

„Už si hore, Angelka?“

Z jeho hlasu Maďarku Angelu premkol pocit blízkosti a príbuznosti, akejsi dôverčivej istoty.

„Uhm,“ zatiahla.

Z hrdla sa vydral drôtený zámotok. Hlas ostrý, tenký, a trochu chrapľavý. Boli časy, keď rozprávala mätko a hladko. Kým sa jej nestala tá vec.

Týždeň vtedy nevzala nič do úst. Mami ňou triasla, api ju buchátoval. Ale dievčatko Angela sedelo s ústami pevne spečenými ako v křči.

Bolo pekne, jar. V kuchyni cez nové veľké francúzske okná slnko vyšľachovalo vedrá žiarivého jasu. Ukladal sa do teplých obdĺžnikov na kávovom linoleu. Z prehriatych obdĺžnikov sa zdvihla vôňa zaschnutej zinkovej bieloby. Od pondelka sa vtedy u nich maľovalo. Začali od špajzy, pokračovali kúpeľňou, spálňou, obývačkou. Kuchyňa mala prísť na rad na samý koniec. Pod umývadlom za dvierkami kredenca stáli škatule s načatými farbami, tmavohnedá fľaška s riedidlom, zaváraninový pohár so štetcami, namočenými vo vode.

Kávové linoleum so vzorom parkiet malo už sivastý povlak od slabo prepranej handry, ktorou ho každý večer stierali.

Na sporáku stál hrnček, bublala v ňom voda, vo vode nadskaľovalo čerstvé domáce vajíčko. Mami z kredenca vybrala mištičku. Na mištičke boli namaľované červené maliny. Napuchnuté vlahou. Dievčatko sa dávivo rozkašľalo. V ústach malo plno horkých slín. Mami na tanierik dala kúsok bieleho rožka.

„Ale už aj to zješ!“ prikazovala prísne.

Namätko uvarenému vajíčku naklepla škrupinku a opatrne odklopila špičku, aby dievčatko mohlo malou lyžičkou vyjedať vnútro. Dievčatko oblečené v bledomodrých trikotových šatôčkach s bielymi bodkami a čipkovým golierikom okolo kohútieho křčka ani nemuklo. Nepozrelo sa ani na mami, ani na jedlo pred sebou. Krídla nošteka sa pritískali k sebe, no i tak cez ne prenikla vôňa zinkovej bieloby stúpajúca z linolea. Sliny ešte väčšmi zhorkli. Začalo sa triasť. Najprv mu nadskočili pästičky, ktorými sa opieralo o dosku stola, potom ním akoby prebehol elektrický prúd a rozochvelo sa celé. Ešte aj zuby sa mu rozdrkotali.

Angelina mama bola sklonená k štetcom. Až keď chcela skontrolovať, či dievčatko poslúchlo, zbadala tú triašku, ten cirkus.

„Ale už mám toho dosť,“ povedala. „Už toho mám ozaj dosť! Ale už jedz, lebo uvidíš! Kto to kedy videl, tri dni nič do úst vziať!“

Chytila lyžičku. Jednou rukou si pridržala Angelinu tvár a chcela jej nasilu vložiť jedlo do úst. Lyžičkou narazila o zuby. Dievčatko sa stále triaslo, a len čo lyžička s kúskom mäkkého slizkého bielka bola v ústach, naplo ju ako luk a kdesi z útrobov vyšpláchla zelenkavá voda.

„Ale už prestaň!“ kričala na dievčatko jeho mami.

V kuchyni sa do vône po maľovke zamiešal pach zvratkov. Bledomodré šatočky s bielymi bodkami celé mokré. Dievčatko sa zakuckávalo, z nosa mu visela sviečka a po lícach sa šmýkali prúdy slz. Oblizlo si sviečku spod nosa, a len čo zacítilo slanú chuť, znova ho naplo.

Mami bola bezradná. Károvanou kuchynskou utierkou utierala dievčatku tvár a šúchala mokrý fľak na šatách.

Pred verandou bolo počuť hovor. Angelin otec, ktorý strihal jabloň, žartoval s maliarom.

„Dajaký si nevyspaný, mladoženáč,“ hovoril mu. „Prídeš neskoro, a potom do noci u nás strašiš.“

Maliar nahlas zíval a hrmotal vedrom.

Dievčatko vstalo od stola. Pošmyklo sa na vlhkom linoleu, spadlo. Zamazalo si biele pančušky. Maliar vošiel do kuchyne práve vo chvíli, keď si sklonené oprašovalo kolená. Capol dievčatko po vystrčenom zadku. Nebola to žiadna rana, a predsa dievčatko spadlo a ako zabitý zostalo ležať na linoleu. Maliar sa smial. Mal hrubé červené napuchnuté gamby.

„Máte ju príliš rozmazanú,“ vypustil cez spuchnuté ústa.

„Také trápenie je to,“ posťažovala sa mami maliarovi. „Zaťaté to je, ješť to nechce. Sedí to ako zarezané,“ hovorila maliarovi a hľadela na dcéru. „Zo školy prišla včera, že ju poslala učiteľka. Že ju bolí hlava. No videl to svet? Ištenem! Bodaj by ju hlava nebolela, keď nič do úst nepustí! Budeme s ňou musieť ísť s ňou k doktorovi, len čo vymaľujeme.“

Maliar sa smial, že by jej mali dať dobrých pár po riti a hotovo. Deti sú ako psy, ak im neukážeš, kto je pánom v dome, budú ti skákať po hlave.

„Dajaký si múdry,“ smial sa Angelin api. „Koľko si tých detí vychoval, že si taký múdry?“

„Čo tam deti...“ hovoril maliar. „Ale psa mám!“

Miešal farby. Popiskoval si. Montérky na traky sa mu hompáli do rytmu, ako krútil vareškou vo vedre. Do bielej vpustil zopár červených kvapiek. S pôžitkom sledoval, ako sa kvapka vpila, urobila kruhy a pomaly sa rozpúšťala. Hladina nadobudla bledoružový nádych.

„Môže byť?“ pýtal sa mami.

„Pridaj trochu, na stene zostane biela.“

Maliar prikvapol, zamiešal trošku žltej, aby farbička dostala nádych čajovej ruže, tak povedal.

Angelina mami odpratala zo stola nezjedené vajíčko. Z kredenca vybrala tabuľku čokolády v stanirole. Vyšla na dvor, aby pohľadala dievčatko.

Dievčatko zhodilo znečistené šaty a oblečené do hrubých teplákov sedelo v korune jablone. Inokedy vyletelo hore ľahučko, objalo konár, odrazilo sa od zeme a vyšvihlo sa ako pružný prút. Teraz stále padalo. Nemalo dosť síl. Doterigalo si ku kmeňu spílený peň, i tak sa do koruny ledva vyštvieralo. Sedelo zadychčané, bledé, modré tepláky s gumičkou na tenkých nôžkach. Nechcelo počuť, o čom sa mami rozpráva s maliarom. V ušiach mu sedel jeho hlas. Zavrtával sa ako ihla. Zapchalo si uši, no hlas i tak pichal. Dievčatko Angela triaslo hlavou, aby ho odtiaľ vypudilo. Nepomáhalo. Oprelo si čelo o drsnú kôru. Stále plakalo.

Pod orgovánovými kríkmi sa beľeli vyguľané hlavy snežienok. Niektoré už vystreli lupene, zopár ich však držalo svoje srdiečka v tajnosti. Dievčatko ich pozorovalo od klíčkov, veľkou silou prebíjajúcich spadané vľahnajúce lístie. Každé ráno vybehlo pozrieť, čo je so snežienkami. Potom skontrolovalo bledule a nakoniec zeleňajúce sa lístky fialiek. Dievčatko poznalo každú byť v záhrade.

Od pondelka, keď sa začalo u nich doma maľovať, na snežienky nepozrelo. Ani do jablone sa nevybralo, hoci jarné slnko cez obed malo silu a teplo pohládzalo záhradu. Do školy muselo, až včera mu učiteľka uverila, že ho bolí hlava. Spolužiačky povedali, že na dievčenských záchodoch vracia.

Učiteľka so žiakmi chystala vystúpenie, mali na Deň učiteľov v telocvični tancovať. Dievčatko s ďalšími žiačkami mali byť mušky, učiteľka všetkým rozdala vystrihnuté krídla z použitých filmov od röntgenu. V čiernom poli svetlejšie tieň, tie však vôbec

neprekážajú, aspoň bude každé krídlo iné. Dievčatko si malo prišiť na film gumičku, ktorou sa krídla upevnia na chrbát.

V pondelok večer sedelo v kuchyni na diváne, krídla rozložené na skladanej sukničke, medzi perami ihlu a v ruke špuľku nite. Navliekalo si dlhú cvernu do uška, hompáľalo holými nohami. V kuchyni sa kúrilo, hoci vonku už nastala jar. Dievčatko malo v miske kôpku jabĺčok. Chrumkalo ich od šupky k stredu, vždy býval hriech, keď to mami videla. Z jablka si podľa nej má odvažovať veľké kusy, ktoré v ústach požuje, nie obhrýzať ako myš. Ale dievčatku chutilo jablko iba tak, keď ho zubami postupne zbavovalo šupky a potom nadrobno hryzkalo. Spokojne cmúľalo šťavu z jablka a pohmkávalo si pesničku, na ktorú budú na Deň učiteľov vystupovať. Ktosi klopal na dvere verandy, potom urobil pár krokov a zaklopal na kuchynské dvere.

„Doma ste?“ nakukol akýsi chlap. Mal veľké ústa. To si na ňom dievčatko všimlo hneď, lebo ich mal ako balón priškrtený pri gumičke.

„A kde by sme boli,“ povedalo dievčatko, ako to hovorievala mami.

Do kuchyne zavialo chladným dažďom, ktorý síce ustával, no ešte sem-tam cupla na podobločnicu kvapka. Vošiel chlap, možno iba chlapec, dievčatko ho nepoznalo. Otriasol si z pliec montérkovej blúzy kvapky dažďa a triasol i hlavou, ako to robia psy. Dievčatko sa zasmialo, pár kvapiek mu spadlo i na krídla z celoidu.

„A tebe je čo smiešne? Azaňátneki, tebe čo je smiešne?“ smial sa chlap spolu s ňou.

Keď zistil, že dievčatko je doma samo, prisadol si k nemu na diván. Že tam počká.

„To ti bude na čo?“ skúmal v prstoch vystrihnuté krídla.

„Na tanec,“ odpovedala s plnými ústami nahryzeného jablka.

„Na tanec, na tanec,“ chlap ju napodobňoval, akoby tiež chrúmal jablko, a zase to bolo veľmi smiešne.

„Daj kúsok,“ poprosil. Angela mu otrčila nahryznuté jablko, no on pokrútil hlavou. „Ty mi odhryzni, igen?“

Otvorila veľké ústa, pokúsila sa odvoliť pekný kus, a kým ho mala medzi zubami, chlap sa odrazu k nej sklonil a priložil si

gamby na jej tvár a vytiahol kúsok jablka z jej úst. Cítila jeho mazľavé sliny.

„Hm, to bolo dobré, daj ešte kúsok.“

Dievčatko si utieralo akoby zasoplené ústa. Chlap si kľukol oproti a pridržal si ju medzi kolenami.

„No, odhryzni mi,“ hovoril a v ústach omáľal sliny. Hlasno pre-gígal.

Ako bral jablko, vopchal jej do úst jazyk. Dusila sa. Potom vstal, prežúval jablko, mľaskal a díval sa na dievčatko.

„No len ukáž, ako budeš tancovať s krídlami,“ povedal odrazu. „Tancuj, kišason.“

Povedala, že krídla ešte nedržia. Musí našíť gumičku. Popravila si skladanú sukničku a na zem jej spadla špuľka s niťami, zakotúľala sa pod diván. Ako sa po ňu zohla, pocítila chlapovu ruku na holej nohe.

„Čo robíte,“ obrátila k nemu preľaknuto hlavu a zazrela tie hrubé pery rozťahnuté do úšľabku, tvár vyzerala ako hlava opice na gumičke, aké sa vystreľujú pri kolotočoch.

„Nerobte!“

Rukami jej držal už obe nohy, bola ako vo zveráku, chlap sa na ňu navážil a prehol ju v páse.

Angela sa zľakla. Chlap škripal zubami a v strašnej grimase ho celého myksľovalo. Držal ju pevne, strkal jej pod gumičku modrých spartakiádnych trenírok hrubý prst. Na diváne ležali celuloidové krídla. Chlap zavyl, odsotil ju a dievčatko na boku svojej skladanej sukne videlo bezfarebný sliz. Ako sopeľ. Na skladanej sukni. Vtedy sa prvý raz povracalo.

„Opováz sa ceknúť!“ povedal chlap.

Maľoval u nich celý týždeň. Dievčatko každý deň vracalo. Chlap akoby dávno zabudol, čo sa vtedy večer stalo. No dievčatko Angela nie. Nejedla, nerozprávala, až po týždni začala kikirikať zmeneným hlasom. Stále ju napínalo.

To bola jej prvá skúsenosť s chlapmi.

Druhý bol montér. Za ich dedinou stavali stĺpy na vysoké napätie, rozkopali krásnu lúku zaseknutú medzi vŕškami, rozbili chodník, ktorým si už dospelá Angela krátila cestu do školy. Raz sa potkla o vyvrátenú prsť s korienkami a spadla na kolená.

Montér zazrel, ako si sťahuje pančuchy. On si z pliec stiahol modrú montérkovú blúzu a zaclonil ju pred kamarátmi. Bol dobrý. Nebála sa ho. Ani keď ju počkal večer za záhradou, ani vtedy sa ho nebála. Potom sa už na nič nepamätala.

Zase začala vracaf. Čakala Zolka.

„Na čokoláde ho vychováme,“ povedal strmo Angelin api, keď sa dovťípil, prečo Angela vracia.

Montéra viac nebolo. No Angele sa z ich stretnutia narodil chlapček. Zolko.

Hodiny na stene ukazujú päť. Akurát čas vstávať. Vzdychajúc vytiahne Maďarka Angela svoje chudé nohy spod periny, spustí ich na ohobľované dosky dlážky. Vstane a pritiahne k telu až po zem siahajúcu hrubú flanelovú košeľu. Na nohách má biele vlnené podkolenky. Spáva v nich aj v lete. Stále jej je zima. Postaví sa, drevená dlážka zavŕzga.

„Dnes budeme mať návštevu,“ hlbokým hlasom sa spod periny ozve muž.

Majster Nemlaha je stručný. Nerád plytvá čímkoľvek. Vedie sparťanský život. Iba vodky si dopraje. Píja moskovskú a píja ju rád. Piť mu chutí.

Angela si prehodí na plecía vatovanú vetrovku a odomkne škrípajúce dvere. Vybehne na dvor, latková kadibúdka je pod jablňou.

Otriasa sa ako mokrý pes, keď jej novembrový chlad zalieza pod flanelovú nočnú košeľu.

Vráti sa do chalupy, pustí rádio. Maďari hlásia, že východní Nemci na trabantoch, pešo a všelijako tiahnu húfne ako sťahovaví vtáci cez ich hranice na Západ. Maďarke je to jedno. Majstra však správy vzrušujú. Počúva ich a britko komentuje: „Ha! Juchuchú! A to je len začiatok!“

Večer čo večer, len čo sa vráti z kaviarne, natiahne sa na kanapu k rádiu a počúva Slobodnú Európu. Smeje sa a ujúka pritom.

Maďarka si robí svoje a tie reči z éteru púšťa jedným uchom dnu a druhým von.

Teraz si v sliepňavom svetle jedinej žiarovky umýva tvár. Voda v lavóre navrchu zamrzla, musela rozbiť tenkú škrupinu. Třpnu jej ruky od chladu, prsty si zohreje v ústach. Chmúri sa, najradšej by si tvár orezala ostrou britvou. Nielen tvár, celá by sa rozkrájala. A to, čo by z nej zostalo, nech hodia besným psom. Ak to zožerú. Na okamih ustrnie nad lavórom, tvár má zmeravenú. Dáva sa na ľadovú triešť v lavóre, čosi jej to pripomína. Vzápätí sa z nej derie výkrik, do úst si však zavčasu vrazí dľaň, zacvakne sa do nej zubami. Pocíti železitú chuť krvi, do lavóra cupnú kvapky. Vtedy si Angela s ľahostajným údivom pozrie na pohryzenú ruku. Už som aj ja ako besná, pomyslí si. Ako automat siahne do vrecka a vreckovkou si ovinie poranenú dľaň, cípy zatiahne zubami. Necíti vôbec nič, iba ozvenu vlastného výkriku v hrudi.

Z bochníka chleba odmotá plátenný obrúsok. Chlieb držia v zavretej plechovej škatuli, aby sa doň nepustili myši. Počúva ich občas v noci. Šramocú. Pred zimou sa posťahovali do tepla drevenice. Žijú si vo svojom podzemí a strašia ľudí.

Tupým nožom šmidliká dva krajce, natiera ich husacou masťou. Sú v nej zaliate škvarky, ba aj trochu husacej pečene. Masť jej priviezla suseda z Dolniakov. Tiež odtiaľ pochádza. Maďarke pripomenie masť so škvarkami čosi strašne vzdialené, ale príjemné. Masť je jej jediné spojivo s minulým životom. A susedka, vrastená rovnako ako Maďarka medzi vrchy, hoci korene zostali v teplej poddajnej južanskej zemi. Suseda si Angelu obľúbila. Najmä pre maďarský prízvuk a nesprávnú slovenčinu. Už sa nesmiali iba jej, preto neuverila pletkám, že si ten starý cap Nemlaha mladú ženu priviedol pre potešenie. Rada by vedela viac. No Maďarka Angela aj pred rodáčkou mlčí. Nič nedbá na reči Dolinčanov, ba možno o nich ani nevie. Nikomu nič nevysvetľuje a ani nevyvracia. Zato pletkárky vedia všetko.

Angela si stiahne podkolenky, oblieka na chudé nohy hrubé pančuchy, na ne natiahne tepláky, flanelovú košeľu, sveter a hrubú vatovanú vetrovku. Chlieb s husacou masťou a cibuľou strčí do ošúchanej nákupnej tašky s prackami. Cestou domov z práce v pekárni nakúpi rožky a pol chleba. Raz do týždňa celé maslo a po výplate Nemlahovi čokoládu. Ladové gaštany. Ladové gaštany kupovala Zolkovi. Mal ich tak rád! Oblizoval roztopenú čokoládku z prstov, smial sa. Ako sa pekne vedel smiať! Angela ten smiech počuje najmä v noci, a vtedy plače do vankúša.

Záhrada je zaliata v ľade, konáre stromov v hrubej priesvitnej poleve. Len z času na čas sa pod náporom vetra mierne otrasú, ľad puká a šuští. Zahasprovaná bránička sa prieči, až keď Maďarka do nej kopne, poddá sa.

Kráča k robote.

Ako každý deň aj dnes ide žrať tú špinu. Tak hovoria ženy. Chodíme žrať tú špinu. Radujú sa, že môžu chodiť žrať tú špinu. Pre ženy je v Stratenej Doline roboty málo, ale ony pracovať chcú, hoci aj v takej čudnej fabrike. Farby, škrob, grafit, acetón sem dovezú odkiaľsi z Čiech, ony ho zabalia, a nákladiaky kartóny opäť porozvážajú po republike.

Deň čo deň vyfasuje Maďarka Angela spolu s ostatnými ženami od majstra hrbu čiernych tabletiiek grafitu. Po dve ich vkladá do okrúhlejškej škatuľky, škatuľku zavrie, valček oblepí vinetou, vloží do väčšej škatule. Za pracovnú zmenu musí vziať do rúk päťsto týchto valčiekov. Potom škatuľu prelepí ďalšou vinetou a pripraví si ju na kraj stola. Do konca šichty treba zabaliť šesť škatúľ, nakoniec šup s nimi do hrubého tuhého kartónu. To je jej denná norma. Občas ju majster pošle baliť žltý anilínový prášok, ten sa váži po päť deka do vrecúšok. Šiplačka horšia ako grafit. Najlepšie je pri acetóne – lenže tam sa ženy striedajú po dve hodiny. Vychádzajú z dielne ako napité. Niektoré sa iba smejú a naháňajú majstra. Niektoré sa aj potácajú. Keď potom musia ešte ku grafitu alebo anilínu, prsty ich neposlúchajú, trasú sa im ruky. Panskejšia robota je pri škrobe, lenže aj ťažšia. Škrob sa váži po kile a treba za šichtu zabaliť päť kartónov. Tam majster nasadzuje ťažšie váhy, nie také pierka ako Maďarka.

Angela od žien počula, že všetky tie svinstvá sem privážajú odkiaľsi z chemických závodov. Čistejšia robota je pri montovaní

detských nástenných hodín. V Doline zriadili pobočku českej fabriky. Lenže k hodinám treba mať protekciu. Maďarka je rada, že ju vzali aspoň k farbám. Ženy majú v dielni pustené rádio. Pri balení a vážení sa sedí a cez prestávku možno pri cigaretke na pavlači obdivovať hory. Nikto ich neobdivuje. Nie sú na dovolenke. Žijú tu. Maďarke najviac chutí cigareta v pauze, keď napúšťa fľaštičky acetónu. Vtedy jej do hlavy stúpne ľahkosť. Dvor, zaprataný nákladmi, kartónmi, vrecami a bandaskami sa stráca pod dúškami sladkého dymu. Vypúšťa z úst kolieska a rozvážuje sa jej jazyk.

„Majster, davaj ohňa,“ vykrikuje po slovensky hrdelným hlasom na muža v modrom plášti.

„Však už kúriš,“ povie majster. Je prekvapený, že Maďarka rozpráva.

„Ja kúriš, ty davaj ohňa,“ kričí Maďarka.

Poobede ju bolí hlava, ba občas aj vracia, ale i tak by najradšej balila acetón.

Prevádzka je v bývalej budove súdu. Zvonka si zachovala pôvodnú tehlovú fasádu, štukatúru na vysokých klenbách stropov, biele dvojkrídlové dvere. V kútoch pod vysokými stropmi sú baldachýny pavučín. Kto by ich tam omietol! Pavúky sa cez deň zatajujú, pradú v noci.

V bývalých súdnych sieňach nastavané dlhé ošúchané stoly. Pri každej stoličke váhy, v strede miestnosti kontajnery so škrobom, debničky s anilínom alebo grafitom, štôsy škatúl a na seba naskladaných hrubých kartónov. Keď ženy desiatajú, vynesú si z dielní stoličky na pavlač a nohy si oprú o vykrúcané kovové zábradlie. Jedia chlieb s klobásou alebo salámou, z horčičiakov popíjajú zrnkovú kávu. Chrúmajú jablká a hrušky zo záhrad. Keď dozrievajú čerešne a slivky kôstkami triafajú šoférov a závozníkov. Pánov z riaditeľstva tu nevidno, všetky zvady, najmä po výplate, si odnesú majstri. Prvé, čo sa Maďarka po slovensky naučila, bolo poslať majstra do teplých krajín. Ona ho neposielala, ale nasršené ženy každý deň niekoľkokrát.

Dnes ráno si Maďarka odbila kontrolku na vrátnici ako prvá. Po nej sa do šatne vrátila Pálenčárka.

„Maďarka, čula si, čo nejaký chujko vymyslel?“

„Nečula si,“ pokrúti hlavou.

„Že budú rušiť našu farbiareň.“

„Ale hoť,“ kývne Maďarka rukou. Také hlúposti.

Pálenčárka si prevliekla sveter cez hlavu, huhne si, nerozumieť jej.

„Čo povieš?“ pýta sa Maďarka, len aby reč nestála. A aby si Pálenčárka nemyslela, že ju správy nezaujímajú.

„Môj starý s tým včera prišiel. Že načo taká fabrika. Že je to nanič. Aj hračky zrušia.“

„Čo nanič? Však robíme.“

„Hovno nám je to platné.“

Správa sa začala šíriť ako smrad. A ženy bzučali ako nasršené osy. Dorážali do majstra, lenže ani ten nebol múdrejší. Nadával spolu s nimi.

Nemlaha leží v posteli, opretý o záchlavie si skrehnutými prstami zapisuje do zošita:

„O tretej v noci som vstal a šiel sa pred dvere drevenice vymočiť. Z teplého prúdu stúpala para a v čistom nočnom vzduchu aj pach. Moč špliechal o boky vedra. Bolo rezko, mrzlo. Vzal som si tabletku na spanie. Treba odtiaľto odísť. Ju poslať preč.“

Nepomohla ani tabletka na spanie. Chlad z kútov drevenice sa dobiedzavo rozťahuje. Nadránom mi bolo zima aj pod veľkou nabúchanou perinou. Angela na mňa pri odchode hodila chlpatú deku, no ťahalo odspodu. Detské kukučkové hodiny na stene drevenice odbili sedem. Premýšľam, čím rozkúrim v piecke. Nevidím v debničke pripravené štiepky.“

Vstal, navliekol si hrubé vojenské nohavice, cez pútka prevliekol kožený opasok. Prsty mal skľavené, hrčavé. Cez hlavu pretiahol tričko, na ktorom bola už od večera košeľa a sveter. Obliekal sa jedným ťahom, ako hovoril. Na zamrznutom okienku si vydýchal okrúhly priezor. Zo oknom drevenice bola ešte stále zmútená tma. Do hustej černe ale primiešanej dosť hmlistej bielo. Holá jablň s množstvom krivolakých výhonkov strkala kostlivé konáriky do štvorcov okna.

Stará si, striaslo Nemlahu. Fúj, aká si stará, hnusne kostlivá, bolo by ťa treba zoťať, jabloň jalová. Jalová jabloň je jabloň zbytočná, mudroval v duchu, nič nerodí, iba sa rozťahuje ručiskami mnohoprstými, hrabivými. Nerozčuľovala ho jabloň, rozlaďovala ho staroba. Považoval za osobnú urážku, že siahla i na jeho statné telo. Neveriacky sledoval, ako sa prebytočné faldy kože zbierajú už nielen na mohutnom krku, ale i na hrudi, na bruchu, ba i na stenách. Pred mestom ušiel, pred starobou nemal kam.

S povzdychom si natiahol hrubé kapce a vyšiel pred drevenicu. Za dverami našiel kôpku utešených tenkých halúzok. Predsa len sa o neho Maďarka postarala.

Zakúril a premýšľal o raňajkách. Najradšej by si dal bielu kávu, hustú od smotany, a čerstvé rožky s maslom a jahodovým džemom. Lenže to by musel hodiť na seba kožuch a vyjsť zo záhrady na roh ulice, kde je konzum, a to sa mu nechcelo. Vonku dulo, severovýchodné vetrisko lomcovalo záhradnou brámkou. Odkrojil si krajec bieleho chleba a nadrobil do teplého mlieka. O predné zuby prišiel v ranej mladosti, v koncentračnom tábore Dachau. Bol vysoký, trčal nad svojimi spoluväzňami. Hneď pri príchode do tábora, keď prvý raz stáli na apelpľaci a velitelia na nich revali, pochopil, že je lepšie byť malým. Nedívať sa na nepriateľa. Len na špičky jeho topánok. No on mal devätnásť rokov a tým cudzím rozštekánym ľuďom hľadel do očí priamo. Do očí sa zverom nesmie pozeráť. Kto sa díva besnému psovi do očí, môže čakať útok. Bili ho po holej lebene, aby mu zrazili hrebienok. Bili ho po tvári. Vyrázili mu zuby. Po prvý raz cítil, čo je žrať vlastnú krv.

Po vojne mu priateľ medik odporúčal dať si obrúsiť zdravé očné zuby a na ne nasadiť zlaté korunky, ktoré by uniesli mostík s náhradami. Odmietol. Zlaté zuby považoval za márnosť. Za hnusný buržoázny prežitok. Radšej nosil protézu. Až neskôr, keď už zubári vynašli dobrú živicu, dal si urobiť korunky. No na zuby si musel dávať pozor. Pán Nemlaha, aj rožok vám ich môže vylomiť, ak budete zle žuť, varoval ho doktor.

Najedol sa a spoza okna drevenice vybral čerstvé noviny. Doprial si taký prepych a predplácal si Smenu. Na prvej strane bola fotka s textom Lisabonská noc československého futbalu. Majster Nemlaha mal futbal rád, od detstva futbal hrával. Nebyť vojny,

možno sa mohol stať šampiónom. A nebyť matky židovky, ktorú ani nepoznal, lebo umrela pri jeho pôrode. A nebyť sprostého uda-vača. A nebyť vojny.

Futbal hrával s rozumom. Mal dobrú kondíciu, no nebehal zby-točne, s loptou pracoval, akoby sa len tak hral. No aj z celkom nečakaných, na pohľad nemožných situácií dával góly. Mal talent a vedel ho zúročiť. Po vojne, štyridsaťpäťkilový, vykašľávajúci krv, na futbal už nemohol pomyslieť. Ale zostal vášnivým fanúšikom. Na všetkých štadiónoch si vychutnával búrlivú slobodu. Tú silu spoločného dychu, keď spolu s jemu celkom neznámymi divákmi jedným hlasom vytryskli do radostného zvolania gól! Mal rád túto nespútanú náladu štadiónov. Noviny už roky čítaval tak ako väčši-na ľudí – od poslednej strany.

Zbežne preletel očami po nadšenom komentári o Lisabonskej noci československého futbalu. Nijako zvlášť ho nenadchol. Na-priek športovej záľube teraz predsa len očakával aj iné spravodaj-stvo. Toho sa však nie a nie dožiť. Prelistoval celé noviny. Išlo to rýchlo. Celá vnútorná dvojstrana boli táraniny pod názvom Stanovisko celoštátnej konferencie SZM k návrhu Programu kom-plexnej starostlivosti o deti a mládež.

Rozmýšľal, kto im káže publikovať takéto sprostosti. A ktovie pre koho. Také hlúpe titulky. Noviny nemajú štýl, kladú tam vedľa seba vety ako betónové panely. Sivé, hrubé, rovnaké. Takéto novi-ny sú dobré iba ak na podkurovanie.

Zhúžľal celé vydanie a pohodil ku kachliam. Potom si to roz-myslel – zvykol si na okraj novín kresliť. Popíjal čiernu kávu, po-čúval rádio, hľadel z okna drevenice a premýšľal. Každý deň si zaznamenal niekoľko postrehov.

Už dávno nemaľoval, no cit v ruke netratil, sama mu občas načrtla siluetu alebo celú kompozíciu obrazu. Alebo karikatúru. Bavieval sa tým, že si na okraj novín načrtol komiks z postavičiek, figúrok občanov politikov, o ktorých čítaval. Celý zverinec. Nikomu ich neukazoval. Niekedy, kým ich oheň nevylízal, sa na nich zasmiala Maďarka Angela. Ba niektoré i zachránila, odtrhla ich z novín a vkladala si ich ako záložku do knižiek, ktoré sa našli v knižničke drevenice. Najradšej mala rozprávky s Fullovými ilus-tráciami, tam bolo Nemlahových záložiek najviac.

Po raňajkách zohrial si trochu vody, nalial si ju do vajdliŇa a umyl v nej hrnček od mlieka aj lyžicu, ktorou vyjedal nadrobe-
né. Potom si z vedra na vodovej lavičke umytým hrnčekom nača-
poval do veľkého lavóra vodu na raňajšiu toaletu. Na sporák posta-
vil hrniec plný vody – tá bude na holenie a na podvozok, ako
hovoril dolnej polovici tela. V chatke sa od plápolajúcich polien
v piecke oteplilo, Nemlaha si rozhodne, jedným ťahom, zvliekol
tričko, košeľu aj pulóver a v studenej vode si ošpliechal nielen
tvár, ale i hrud' a vyumýval si podpazušie. Frkal a otriasal sa pri-
tom, vody bola plná dlážka. Vracal si týmto raňajším obradom
dôstojnosť, cítil sa po umývaní svieži, chcel zabudnúť na poníže-
nie vekom.

Dbal o pravidelné vyprázdňovanie, nebolo to jednoduché,
črevá leniveli. Desila ho a strašne znepokojovala myšlienka, že
niekedy v hlbkej starobe neudrží moč alebo stolicu. Dôkladne sa
drhol a každý deň si vymieňal spodky. Neznášal, keď sa niekto
zanedbával. Neraz v kaviarni, kam pravidelne chodil na partiu
šachu alebo mariášu, šprihol svojmu spoluhráčovi so zmrašteným
nosom:

„Fuj, ale smrdíš! Olomoucké syry by sa pri tebe zahanbili, ty
tchor starý! Povedz, prečo robíš hanbu ľudskému plemenu? Aj tá
mačka sa každé ráno obriadi, aj ten pes si vyliže gule, len ty tu
smradíš ako prasa v chlieve. Starý človek smrdí viac ako mladý,
lebo na starom už prischli všetky pachy, ktorými v živote prešiel,
preto sa starý musí o to častejšie ogebzať, rozumieš, čo ti hovo-
rím? Viac si ku mne nesadaj, kým nebudeš čistý! Inak s tebou
nepijem!“

A neraz sa spolustolovník urážal, vykrikoval.

„Len tu nevyskakuj, ty čo si o sebe myslíš? Že čo si? Há? Taký
istý pijak ako my.“

„Pijak, ale pán!“ zahlásil zakaždým Nemlaha.

To vedelo štamgastov nahnevať. Čo sa robí lepšie?

„Nehraj pána, dobre? Len nehraj pána!“ šermovali mu pred
nosom zaťatými pästiskami.

„Neserte ma! Ja som pán!“ povie zakaždým Nemlaha dôrazne.

„Taký pán, čo má budar na dvore! Môžeš ísť dorici aj s takým
panstvom. Ani poriadny budar nemáš,“ smiali sa mu chlapi.

„Seriem, kde sa mi chce, a seriem tam preto, lebo sa mi chce srať práve tam,“ hrmel na celú krčmu. To pijanov vždy rozzúrilo. Podráždilo. A vyplavilo ich otázky. Ich podozrenia.

„Čo si ty porobil, čo? Čo si ty len porobil? To by sme radi vedeli. Kradol si? Abo aj zabil? Isto dakoho zachmalil. Preto ho sem vyhnali! K nám, do vyhnalova.“

Nemlaha sa na to vždy rozosmial.

„Moje vyhnanstvo nie je z tohto sveta, tak ako jeho kráľovstvo nie je z tohto sveta,“ rečnil. „Ale tomu, vy občania, nemôžete rozumieť.“

Na tvári ľahký smiech. No on sa na nich naozaj jedoval. Celý deň sa dreli v robote. Po večeroch pili v krčmách. Nadávali na súdruhov, že sú rovnejší. Mali sa búriť! Mali sa dožadovať spravodlivosti. No im stačilo piť. A nadávať.

„Keď si taký pán, prečo nemáš nič? Ani socialistickú známosť nemáš! Zato si tu, inakšie by si nebol zdúchol z Bratislavy až sem, dorici.“

„Jujujúj,“ ujúkal Nemlaha. Akosi zvrátene ho bavilo počúvať, ako si ľud vykladá jeho filozofické rozpoloženie. Ľud, pre ktorý žil.

„Počúvajte ma, vy idioti, vy vedúca sila spoločnosti, vy robotnícka trieda,“ rečnil. „Len ma dobre počúvajte: Viete vy veľké hovno! Vládnete, a hovno máte. Aj ho mať budete, lebo ste sprostí. Tak je to.“

„No, a ty si bars múdry! Joj, trimce me, jaký je múdry,“ smiali sa mu na revanš. „Kto je múdry, ta ten nemarzne jak ty! Panove žijú jak panove, ne jak cigani,“ dodávali s neúprosnou logikou. „Panove sebe šicko vybav!“

„Ale to by som musel chcieť!“ mudroval Nemlaha. „Lenže ja od nikoho nič neprijmem. A od tých dnešných tam hore vôbec nič! Už im aj tak riadne horí kúdeľ pod zadkom. Až sem cítiť ten smrad. Cítite ten smrad, aj vy ho cítite?“

Chlapi sa rehotali:

„Ta čo, dakto zasral?“

Nemlaha mal guráž v takýchto chvíľach. Jednak vodka, jednak nahromadená zlosť z neho vybúchovala.

„Jujujúj, a oni si stále myslia, že sú to ich nové vetry!“

Chlapi sa rehotali ešte viac.

Pili s Nemlahom moskovskú vodku, no jeho reči nebrali vážne. Nikto predsa nepôjde dobrovoľne z dobrého do horšieho. Nikto sa nenasťahuje do starej drevenice, keď má možnosť bývať niekde v meste, keď má záhradu, auto, dom a môže si ísť, kam chce, dostane výjazdnú doložku, dostane dolárový prísľub, dostane všetko, na čo ostatní môžu akurát pomyslieť, a ostáva im len hľadať si protekciu, aby to aj získali. To všetko vraj majster Nemlaha mohol mať – tak prečo neberie?

Bol pre nich nie záhadou, ale čudákom. Podozrivým.

Na Prvého mája si pripol na sako vyznamenania a pochodoval s nimi v sprievode celým mestečkom. Potom sa v krčme s nimi dôstojnícky opil. Lakeť ruky v pravom uhle k telu, tekutina sa strácala v ústach. Im už pijatika prevracala hlavu a hladina alkoholu stúpala až tak, že sa im tlačila von cez nos v zaklonenej hlave, alebo ich ťahala pod stôl. On vstal, rozkročil sa a na celé kolo hrmel hlbokým basom Vstavaj, strana agromnaja.

Bol čudný.

Pripisovali to akémusi tajomstvu – prišiel do Stratenej Doliny sám, no zakrátko za ním prikvitla mladá žena, ktorá vedela po slovensky sotva pár viet. Ani pekná nebola. Ale mladá, mohla mu byť dcérou. Alebo i vnučkou. Nemlaha nikomu nedovolil na jej účet akoľvek žartovať. Nezachránim celý svet, povedal raz pri vodke, ale jednu ľudskú bytosť zachrániť môžem. Aspoň jednu ľudskú bytosť.

A ako sa stále držal hore koncom! Z domu nevyšiel, keď nebol riadne oblečený, vyčesaný. Dokonca voňal! V týchto končinách niečo celkom neslýchané, ak len chlap nie je ako Feri Paulovič, čašník medzinárodných rýchlikoch, ktorý krúti zadkom a pozýva si na návštevy chlapov s vyleštenými lakovkami na nohách. V tom blate!

Nemlaha si každé ráno po rannej toalete oholenú tvár vyšúchal toaletnou vodou, mokrým hrebeňom učesal vlasy. Mal ich stále bujné a tmavé, šediny sa v nich takmer strácali.

